

Güney Ağızlarında Geniş Zaman Ekleri

Faruk Yıldırım
(Adana)

Giriş

Bu çalışmada, Türkiye'nin güneyinde, İskenderun Körfezi'nin etrafında yer alan Adana, Osmaniye, Hatay, Kahramanmaraş, Gaziantep ve Kilis illeri ağızlarında geniş zaman ekinin durumu ele alınmıştır. Çalışma, Güney illeri ağızlarıyla ilgili daha önce yayımlanmış metin ve incelemelerle doktora ve yüksek lisans tezlerinin taranmasıyla elde edilen geniş zaman ekli fiil örneklerinin morfofonolojik analizini içermektedir. Ekin tarihine, işlevlerine¹ ve çağdaş Türk yazı dillerindeki durumuna ilişkin bilgi verilmemiştir. Karşılaştırma yapmak gerektiği zaman, incelenen ağızların bağlı bulunduğu Standart Türkiye Türkçesi esas alınmış, kimi durumlarda Türkçenin diğer ağızlarına da değinilmiştir. Çevriyazıda birlik sağlamak amacıyla örnekler asıllarındakinden kimi farklılıklarla yazılmıştır. Ünlü uzunlukları : işaretiyle, ötümsüz art damak patlayıcısı *q* ile, ötümlü art damak patlayıcısı *ğ* ile, ötümsüz art damak sızıcısı *x* ile, damak *n*'si *η* ile, kapalı *e*, *é* ile gösterilmiştir. Ancak ön art ayrımı yapılmadan *g* ve *k* ile işaretlenmiş metinlerden alınan örneklerde *q* ve *ğ* işaretleri kullanılmamıştır. Cümle başında ve özel adlardaki büyük harfler ile noktalama işaretlerinde orijinal metinlere sadık kalınmasına karşılık, yarı ötümlü ünsüzleri göstermek üzere Adana ve Osmaniye metinlerinde kullanılan P, K, T gibi işaretler karışıklığa neden olmamak için burada *p*, *k*, *t* vb. ile gösterilmiştir. Diftongları göstermek üzere ünlülerin altına konulan yay işareti de bu çalışmada kullanılmamış ünlüleri yan yana yazmakla yetinilmiştir.

¹ Literatürde geniş zaman (aorist) eki olarak adlandırılan söz konusu eklerin Türkçede şimdiki zaman, gelecek zaman, geçmiş zaman bildirebildiği, alışkanlık ve yineleme kipi yapabildiği bilinmektedir. Ek, araştırma bölgesindeki ağızlarda da aynı görevleri üstlenir.

Geniş Zaman (Olumlu)

Güney ağızlarında geniş zaman, çoklukla, Standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi, $\{-(I^4)r\}$ ve $\{-Ar\}$ ekleriyle yapılır. Kullanılan kişi eklerinde ve zaman ekiyle kişi eklerinin yan yana gelişinde standarda göre kimi farklılıklar ve ses olayları gözlenmektedir. Bu farklılıkları kişilere göre ayrı ayrı göstereceğiz:

Teklik 1. Kişi

Güney ağızlarında, genel olarak, Standart Türkiye Türkçesindeki gibi, $\{-(I^4)r\}$ ve $\{-Ar\}$ üzerine zamir kökenli $\{-I^4m\}$ kişi eki getirilir: *Gadan âli:yim a:m/Arabıñı avıdırım/ Elimde yaldız taba:m/ Gayfesini da:dırım* (Caferoğlu, 1945: 172, Kahramanmaraş); *yanarım yanarım gençliğime yanarım* (Caferoğlu, 1945: 199, Gaziantep); *ne bu eve getirrim ne bu yurda dıxarım ne bir inne vérim*. (Yıldırım, 1999: 568, Adana); *gonuşurum, iyi kötü bènzer*. (Yıldırım, 1999: 719, Osmaniye); *géderim* (Haşimi: 2001: 49 Hatay), *Gece kaharım dedim, haced namazı gılarım dedim*. (Kılıç, 2001: 83, Kahramanmaraş), *mesele ben kaçını vurmuşsam onu alırım*. (Gül, 1993: 2, Kilis)...

Teklik birinci kişilerde, /r/ ile biten tabanlara $\{-(I^4)r\}$ eki gelirken, iki /r/ arasında kalan dar ünlü düşer. Bu duruma araştırma alanındaki bütün ağızlarda yaygın olarak rastlanır²: *suyuñ içinde ben gendi çabamla yürürüm*. (Yıldırım, 1999: 422, Adana); *ben senede bir sefer varrım hanımıñ yana, demiş*. (Yıldırım, 1999: 698, Osmaniye), *yalvarrım dedim*. (Kılıç, 2001: 83); *ğaldırırım* (Caferoğlu, 1945: 161, Kahramanmaraş); *yoğurruğ* (Gül, 1999: 91, Gaziantep), *vérım* (Caferoğlu, 1945: 199, Gaziantep)...

Ünlü düşmesi nedeniyle yan yana gelen /r/lerden birinin düştüğü de olur³: *öldürüm* (Caferoğlu, 1945: 184, Kilis), *seni de furum onu da furum*. (Yıldırım, 1999: 479, Adana).

/r/ ile bitmeyen tabanlarda hece düşmesine bağlı olarak geniş zaman ekinin düşmesine bölge ağızlarında pek nadir rastlanır: *uşaq dédim, bu uyrama gü'enim de bu otu içerim de, dedim, ölürüm*. (Yıldırım, 1999: 624, Osmaniye).

² Bu durum, Türkiye Türkçesinde 18. yüzyıldan beri kaydedilmiştir. Aynı fonolojik eğilim, Azerbaycan Türkçesinde de mevcuttur (Bkz. Adamović, 1985: 52-53).

³ Aynı ses olayına Antalya ağızlarında da rastlanır: *Uyandı:rım uyandı:rım/ Gül yasdına dayandı:rım/ Benim beyim tıyákidir/ Gahve tütün bayendi:rin* (Caferoğlu, 1994:135). Azerbaycan Türkçesindeki benzer durumlar için (Bkz. Adamović, 1985: 53).

/l/ ile biten tabanlarda da /l/ ile /r/ arasında kalan dar ünlü düşer ve -lr-> -ll- benzeşmesi meydana gelir. Bu duruma araştırma bölgesinde seyrek olarak rastlanır: *ğadañ allım selim a:/périşan özümünñ halı* (Yıldırım, 1999: 351, Adana), *ben de gellim* (Yıldırım, 1999: 686, Osmaniye), *bullum* (Haşimi: 2001: 49 Hatay), *Onnar orda ölüirse ben de öllüm, dedi.* (Caferoğlu, 1945: 179, Kahramanmaraş)

Teklik 2. Kişi

Güney ağızlarında geniş zamanın teklik ikinci kişisinde, çoklukla, iyelik kökenli kişi eki {-ñ} kullanılmaktadır. Bu ek geniş zaman eki üzerine gelirken, zaman ekinin sonundaki /r/ düşer. Bu durumda kişi eki, ünlüyle biten tabanlara doğrudan doğruya gelir, ünsüzle biten tabanlarda ise -[A] veya -[I] ek parçaları üzerinde bulunur⁴: *içine mercimeğ_atañ, nohud_atañ, duzunu göñ. gédeñ gômşudan péynir suyu getirinñ. o sarxanağı da atañ* (Yıldırım, 1999: 411, Adana); *gideñ bi kütüklük sıxañ, vuramañ, gelinñ* (Yıldırım, 1999: 450, Adana); *çataloluu bilinñ belki de sen* (Yıldırım, 1999: 221, Osmaniye); *inaninñ, déñ, édebilinñ* (Haşimi: 2001: 47, 49 Hatay); *sen dedim, bu pari: çoğ gördün, bu pari: de yéñ.* (Kılıç, 2001: 121, Kahramanmaraş); *soğannı doğrañ, şoruya göñ [...]üsdüne de su göñ* (Gül, 1999: 197, Gaziantep); *yazañ, görinñ* (Aksoy 1945a: 153, Gaziantep); *göynünñ ne isderse o yimeği yapañ, bişirinñ.* (Gül, 1993: 71, Kilis)...

		Adana	Osmaniye	Hatay	K. Maraş	G. Antep	Kilis
TEK LİK	1. Kişi	-(I ⁴)rI ⁴ m ArIm	-(I ⁴)rI ⁴ m ArIm	-(I ⁴)rI ⁴ m ArIm	-(I ⁴)rI ⁴ m ArIm	-(I ⁴)rI ⁴ m ArIm	-(I ⁴)rI ⁴ m ArIm
	2. Kişi	1. -(I ⁴)ñ / -Añ 2. -(I ⁴)rsI ⁴ ñ/ -ArsInñ	1. -(I ⁴)ñ / -Añ 2. -(I ⁴)rsI ⁴ ñ/ -ArsInñ	1. -(I ⁴)ñ / -Añ 2. -(I ⁴)rsI ⁴ ñ/ -ArsInñ	1. -(I ⁴)ñ / -Añ 2. -(I ⁴)rsI ⁴ ñ/ -ArsInñ	1. -(I ⁴)ñ / -Añ 2. -(I ⁴)rsI ⁴ ñ/ -ArsInñ	1. -(I ⁴)ñ / -Añ 2. -(I ⁴)rsI ⁴ ñ/ -ArsInñ
	3. Kişi	-(I ⁴)r / -Ar	-(I ⁴)r / -Ar	-(I ⁴)r / -Ar	-(I ⁴)r / -Ar	-(I ⁴)r / -Ar	-(I ⁴)r / -Ar
ÇOK LİK	1. Kişi	-(I ⁴)rI ⁴ K ArIK	-(I ⁴)rI ⁴ K ArIK	-(I ⁴)rI ⁴ K ArIK	-(I ⁴)rI ⁴ K ArIK	-(I ⁴)rI ⁴ K ArIK	-(I ⁴)rI ⁴ K ArIK
	2. Kişi	1. -(I ⁴)ñI ⁴ z AñIz 2. -(I ⁴)rsI ⁴ ñI ⁴ z ArsInIz	1. -(I ⁴)ñI ⁴ z -AñIz 2. -(I ⁴)rsI ⁴ ñI ⁴ z -ArsInIz	1. -(I ⁴)rsI ⁴ ñI ⁴ z -ArsInIz	1. -(I ⁴)rsI ⁴ ñI ⁴ z -ArsInIz	1. -(I ⁴)rsI ⁴ ñI ⁴ z -ArsInIz	1. -(I ⁴)rsI ⁴ ñI ⁴ z -ArsInIz
	3. Kişi	1. -(I ⁴)IIAr -AllAr 2. -(I ⁴)rIAr ArlAr	1. -(I ⁴)IIAr -AllAr 2. -(I ⁴)rIAr ArlAr	1. -(I ⁴)IIAr -AllAr 2. -(I ⁴)rIAr ArlAr	1. -(I ⁴)IIAr -AllAr 2. -(I ⁴)rIAr ArlAr	1. -(I ⁴)IIAr -AllAr 2. -(I ⁴)rIAr ArlAr	1. -(I ⁴)IIAr -AllAr 2. -(I ⁴)rIAr ArlAr

Tablo 1. Güney Ağızlarında Geniş Zaman (Olumlu) Ekleri

Teklik ikinci kişide, yer yer, Standart Türkiye Türkçesindeki gibi zamir kökenli kişi ekleri de kullanılır. Ancak standarttan farklı olarak, kişi ekinin sonunda damaksıl /ŋ/ vardır⁵. Ek, bölge ağızlarında ünlü uyumlarına uyar: *burdan gédersiŋ galeğapısına*. (Yıldırım, 1999: 388, Adana); *pılaŋ ğurar*: “... ğèlin olur inersiŋ, indikden kèri yıllamış ıraqtıyı getirirsıŋ...” (Yıldırım, 1999: 515, Adana); *bayra: cuma: günü ö:lenliyén ğaldırısıŋ* (Yıldırım, 1999: 653, Osmaniye); *birazdan ekersiŋ ahlaiŋ bata* (Yıldırım, 1999: 619, Osmaniye); *So:na méylis oturursa bapıçlıqda ğalırsıŋ* (Caferoğlu, 1945: 135, Kahramanmaraş); *d’ave édersiŋ, baş édemesiŋ. Dö:şürsüŋ baş édemezsiŋ*. (Gül, 1999: 169, Gaziantep), *sen-de saçıyıŋ bölüyünden umuzuŋa atarsıŋ, gövün yüzüne uçarsıŋ. Beni de buradan alır ğidersiŋ* (Caferoğlu, 1945: 184, Kilis)...

Teklik 3. Kişi

Güney ağızlarında, geniş zamanın teklik üçüncü kişisinde, Standart Türkiye Türkçesindeki olduğu gibi fiilin üzerine {- (I)r} ve {-Ar} ekleri gelir, kişi belirleyicisi -Ø’tur. Araştırma bölgesindeki hiçbir ağızda, teklik üçüncü kişilerde /r/ erimesi görülmemektedir: *bu böyle biréz daha géder*. (Yıldırım, 1999: 316, Adana); *niya:zı bey iyisini bilir*. (Yıldırım, 1999: 376, Adana); *süzülür, ölür, atar, üşür* (Yıldırım, 1999: 222, Adana); *benim éşim orda ğalır* (Yıldırım, 1999: 708, Osmaniye); *çeker, ölür* (Yıldırım, 1999: 222, Osmaniye); *O:lum saprédiŋ iş olaca:na varır*. (Caferoğlu, 1945: 136, Kahramanmaraş); *demirciler demir döyer dengile* (Caferoğlu, 1945: 183, Kilis); *Yétişir bacısı Şah Mahammediŋ atınıŋ başından dutar,[...] Sıltan xanıŋ çapucaqbir tas suı alır, tası ağızına dutar*. (Caferoğlu, 1945: 197, Gaziantep); *annatır* (Haşimi: 2001: 49 Hatay)...

Çokluk 1. Kişi:

Güney ağızlarında, Standart Türkiye Türkçesinden farklı olarak kişi ekinde {-I⁴K}, {-I⁴G} ve {-ix}/{-ux} kullanılır⁶ ki bu durum, tüm fiil

⁵ Urfa-Malatya- Samsun hattının batısında kalan ağızların çoğunda, zamir kökenli ikinci kişi eki damaksıl /ŋ/ sesi taşır (Bkz. Karahan, 1996: Harita 19).

⁶ Zamir kökenli çokluk birinci kişi eki, Leylâ Karahan’ın tespitlerine göre, Batı Ağız Gruplarından V., VI., VII., VIII. grup ile kısmen II. ve IX. grupta, serpinti olarak da I. grupta -K, -x olmuştur (Karahan, 1996: 137-138). Çokluk birinci kişi eki, Kuzeydoğu Ağızlarının I. Grubunda yaygın, II. Grubunda da seyrek olarak -uq şeklindedir (Karahan, 1996: 102). Doğu ağızlarında ise çoklukla -k/-x şeklindedir (Karahan, 1996:56 vd.). M. Adamović de {-I⁴K} ekinin Anadolu’daki dağılımını örneklerle göstermiştir (Adamović, 1985: 54-56). P. Kral’ın Anadolu ağızlarını sınıflandırırken kullandığı ölçütlerden biri söz konusu değişimle ilgilidir ve listesine göre, Orta

çekimlerini kapsayacak biçimde genişlemiştir: *biz bunna evlenirik hayatımızı ğurarıq*. (Yıldırım, 1999: 426, Adana); *sıqma yaparix*. (Yıldırım, 1999: 474, Adana); *hanım qaqmaz, hanımnan döüşürük*. (Yıldırım, 1999: 683, Osmaniye); *açıq gapıyı örterik; örtük gapıyı açarıq*. (Caferoğlu, 1945: 159, Kahramanmaraş); *yuruğ, so:duzuğ* (Kılıç, 2001, 55, Kahramanmaraş); *siz yırtıcı hayvansınız, biz sizden qorqarıq*. (Caferoğlu, 1945: 184, Kilis); *güz el bir mahsul alırığ, dérik* (Gül, 1999: 170, Gaziantep); *otuz gırx dene gız géydiririk guşadırıq, has baxçıya salarıq* (Caferoğlu, 1945: 233, Gaziantep); *biz ekmeg acarığ* (Gül, 1993: 31, Gaziantep)... Zamir kökenli çokluk birinci kişi eki {-I⁴z}, bölgede yalnızca Yörük topluluklarının ağızları ile Standart Türkçenin etilediği kişilerde karşımıza çıkar (Yıldırım, 1999: 209).

/r/ ile biten fiillere {-I⁴r} eki gelirken, iki /r/ arasında kalan dar ünlünün düşmesine çokluk birinci kişilerde de sıkça rastlanır: *yau bu balı biz alırıq, çığarıq, satarıq*. (Yıldırım, 1999:314); *nazara niyideñ? nazara oxurux, üfürük*. (Yıldırım, 1999: 669, Osmaniye); *Ya:lar gibi, kiskibar, erkeklernen bera:ber bişirrig* (Kılıç, 2001, 72, Kahramanmaraş); *biz balcan kebabını işde, balcanı getirrig yıxarığ* (Gül, 1999: 116, Gaziantep); *Birincide çıqarsa ona on tane şey vérrik, céza*. (Gül, 1993: 2, Kilis)...

Araştırma bölgesinde, /l/ ile biten tabanlarda /l/ ve /r/ arasında kalan ünlünün düşmesi ve -lr-> -ll- benzeşmesi meydana gelmesiyle oluşan yapılara çokluk birinci kişilerde seyrek de olsa rastlanır: *babañı öldür, diyallar, seni biz anca öyle allıq, diyallar*. (Yıldırım, 1999: 361, Adana).

Çokluk 2. Kişi:

Güney ağızlarında geniş zamanın çokluk ikinci kişisi, genel olarak, Standart Türkiye Türkçesindeki gibi zamir kökenli kişi ekleriyle çekimlenir. Ancak kişi ekindeki damaksız /ŋ/ vardır⁷: *yoqsul, zeñginin künde evine atınan eşşá:nen neyise, afédersiniz, odun daşır_ımuş*. (Yıldırım, 1999: 551, Adana); *yoluñ içinde görürüsünüz* (Yıldırım, 1999: 643, Osmaniye); *ne dérsiniz siz buña, dédi*. (Yıldırım, 1999: 710, Osmaniye); *Namazda geldigden sona yémeñizi yirsiniz*. (Gül, 1999: 178, Gaziantep), *gelirsiniz* (Aksoy, 1945: 152)...

Anadolu, Amasya, Çankırı, Çorum, Sivas, Tokat, Elazığ, Malatya, Tunceli, Antep, Hatay, Maraş, Güneydoğu, Orta ve Doğu Karadeniz ağızları çokluk birinci kişide -{I⁴K} ekini kullanmaktadır (Boeshoten, 1991: 156).

⁷ Bu durum, Urfa-Malatya-Samsun hattının batısında kalan ağızların büyük çoğunluğu için böyledir. Bu konuda (Karahan, 1996: Harita 19)'a bakınız.

Kişi ekindeki /ɲ/ sesi, Gaziantep ve Kahramanmaraş ağızlarında, yer yer düşer, yan yana gelen ünlüler de birleşip tek bir uzun ünlü olur: *çocuq gorqmuş, beni öldürürsü:z démiş*. (Caferoğlu, 1945: 175, Kahramanmaraş), *gelirsi:z* (Kılıç, 2001, 55, Kahramanmaraş), *görürzö:z, okurso:z* (Aksoy, 1945: 152)...

Adana ve Osmaniye ağızlarında, geniş zamanın çokluk ikinci kişisinde yaygın olarak, iyelik kökenli kişi eki {-ɲI⁴z} kullanılmaktadır. Bu ek, geniş zaman eki üzerine gelirken, zaman ekinin sonundaki /r/ düşer. Bu durumda kişi eki, teklik ikinci kişilerde olduğu gibi, ünlüyle biten tabanlara doğrudan doğruya gelir; ünsüzle biten tabanlarda ise -[A] veya -[I] ek parçaları üzerinde bulunur: *belki de hocasıñız, içgi diyinci kaçanıñız*. (Yıldırım, 1999: 380, Adana); *ondan evelkini siz biliñiz zaar*. (Yıldırım, 1999: 380, Adana); *düünnerde ne yapıñız?* (Yıldırım, 1999: 381, Adana); *ne zaman isderseñiz bu adiresede beni bulabiliñiz*. (Yıldırım, 1999: 380, Adana); *ğaldıraç dédi, siz biliñiz dédim*. (Yıldırım, 1999: 222, Osmaniye)...

Çokluk 3. Kişi:

Güney ağızlarında, geniş zamanın çokluk üçüncü kişisi, çoğunlukla -rI->-ll- benzeşmesiyle {- (I⁴)llAr}/{-AllAr} şeklinde kullanılır: *señ ğurtuluñ beni öldürüller*. (Yıldırım, 1999: 314, Adana); *iç güva:sı iç_a:rısından kötü déler*. (Yıldırım, 1999: 436, Adana); *kürek sapı yapallar* (Yıldırım, 1999: 722, Osmaniye); *huylanıllar* (Haşimi: 2001: 47, Hatay); *Al dolalı mor dolalı gelinner/ Çekirgeyi hellemeden geliller/Pambuq tarlasını gabal vériller* (Caferoğlu, 1945: 155, Kahramanmaraş); *Öyüne birşé açallar, böyle çarşaf gibi* (Gül, 1999: 156, Gaziantep); *İtler hepisi seniñ arqña qaçallar, [...] hepisini alır geliller*. (Caferoğlu, 1945: 185, Kilis)...

Geniş zamanın çokluk üçüncü kişisi, Adana ve Osmaniye ağızlarında Standart Türkiye Türkçesindeki gibi, {- (I⁴)rlAr}/{-ArlAr} şeklinde de görülür: *onu gider [...] alırlar* (Yıldırım, 1999: 419, Adana); *vaziyeti annatıvirirler*. (Yıldırım, 1999: 419, Adana); *bir yara mara bi şe oldu mu, ğızardırlar* (Yıldırım, 1999: 223, Osmaniye)...

Geniş Zamanın Olumlu Soru Biçimi

Güney ağızlarında, olumlu geniş zamanın soru biçimi, genel olarak, Standart Türkiye Türkçesindeki gibi, “fiil - geniş zaman eki- soru eki- kişi eki” dizilişindedir: *durur muyum, alabilir miyim* (Yıldırım, 1999: 223, Adana); *geçer miyim* (Yıldırım, 1999: 223, Osmaniye); *söyler misin* (Yıldırım, 1999: 223, Adana); *gelir misin, sürer misin, yazar mısın* (Aksoy, 1945: 155-156, Gaziantep); *acıır mı, durur mu* (Yıldırım, 1999: 223, Adana);

ğurtulur mu (Yıldırım, 1999: 223, Osmaniye); *ağlar mısıңыз, bilir misiңыз* (Yıldırım, 1999: 223, Adana); *qabul éder misiңыз, içer misiңыз* (Caferoğlu, 1945: 184, 188, Kilis); *alır mısı:z* (Gül, 1999, 128); *pıTdırır mıyık* (Yıldırım, 1999: 223, Osmaniye); *gönderiller mi* (Yıldırım, 1999: 223, Adana)...

Teklik ve okluk ikinci kişilerde, dizilişin farklılaşarak soru ekinin kişi ekinde sonra geldiği örnekler de güney ağızlarında yaygın olarak görölmektedir: *görebiliğ mi, biliğ mi* (Yıldırım, 1999: 223, Adana) *geliğ mi, görüğ mü, süreğ mi, yazağ mı* (Aksoy, 1945: 155-156, Gaziantep) *biliğ mi* (Caferoğlu, 1945: 245, Gaziantep); *Bayram yerine de gideğ mi* (Gül, 1999: 71, Kilis) *á:leğiz mi* “eğler misiniz?” (Yıldırım, 1999: 223, Adana), *biliğiz mi* (Yıldırım, 1999: 223, Osmaniye)

Geniş Zamanın Olumsuzluk Biçimi

Araştırma bölgesinde, özellikle teklik ve okluk ikinci kişiler ile okluk birinci kişide Standart Türkçeye göre önemli farklılıklar gözlenmektedir. Teklik birinci kişilerde, tarihî dönemlerde de görölen ve Balkan ağızlarıyla, Orta ve Dođu Anadolu ağızlarında karşılaşılan (Adamović, 1985: 73-74) {-mAzIm} şekline güney ağızlarında rastlanmaz. Buna karşılık, okluk ikinci kişilerde, özellikle Gaziantep-Kilis ağızlarında {-mAzIK} şekline sıkça tesadüf edilir. Batı ağızlarında, geniş zaman teklik birinci kişilerde yer yer görölen {-n} kiři eki, Yörük ağız adacıkları hariç, bölgede görölmez.

Teklik 1. Kişi:

Güney ağızlarında geniş zamanın olumsuz biçiminin teklik birinci kişisinde ek her zaman {-mAm} şekindedir. Bu açıdan Standart Türkiye Türkçesinden farklılık göstermez: *ben bir iş de yapmam.* (Yıldırım, 1999: 315, Adana); *ben ölümden görxacağ adam de:lim, ölümden görxmam.* (Yıldırım, 1999: 369, Adana); *bir tane bal ğabai getirdi. dédim, isdemem anam, dédim.* (Yıldırım, 1999: 624, Osmaniye); *yalüz yédiTdirmem saña, dédim.* (Yıldırım, 1999: 637, Osmaniye); *Ben almam onu di:m* (Kılıç, 2001: 80, Kahramanmaraş); *Güçcüg ğardaşa véirse:z varırım; yoğsa buna varmam.* (Gül, 1999: 149, Gaziantep); *ya giderim ya gétmem* (Caferoğlu, 1945: 211, Gaziantep); *Oğlan, ben isdemem, beyenmem diyemez ya:nı.* (Gül, 1993: 25, Kilis)...

Teklik 2. Kişi:

Güney ağızlarında, olumsuz geniş zamanın teklik ikinci kişisinde, çoklukla, iyelik kökenli kişi eki {-ğ} kullanılmaktadır. Bu ek, olumsuzluk eki üzerine birinci kişilerde olduğu gibi doğrudan gelir: *ben seni tanımam, sen beni tanımağ* (Yıldırım, 1999: 364, Adana); *nası ğorqmağ sen?* (Yıldırım,

1999: 369, Adana), *ağşam oldu mu qoxusundan duramañ bunun* (Yıldırım, 1999: 457, Adana); *sen ölmeñ, dedî.* (Yıldırım, 1999: 635, Osmaniye), *cın darî mı göründüm taviq gözünje / toplansañ cücüklerin ekemeñ beni* (Yıldırım, 1999: 618, Osmaniye), *inanmañ* (Haşimi: 2001: 47 Hatay), *yén mi yémeñ mi bá:* (Kılıç, 2001: 125, Kahramanmaraş), *gelmeñ, gelemeñ, dayanamañ* (Aksoy, 1945: 155, Gaziantep)

Olumsuz geniş zamanın teklik ikinci kişisinde, zamir kökenli {-sInj} ekinin kullanıldığı da olur. Bu kişi ekinin, {-mAz} olumsuz geniş zaman eki üzerine gelmesi sırasında, -zs- >-ss- benzeşmesi de meydana gelir: *fağat bu dedîim köpe: bulamassın.* (Yıldırım, 1999: 596, Adana); *ben buranın mıhdariyim götüremezsın, dedî.* (Yıldırım, 1999: 697, Osmaniye); *gelirsın gelmessın dərkenne, adam gışdı.* (Yıldırım, 1999: 637, Osmaniye); *Dö:şürsün, baş édemezsin* (Gül, 1999: 169, Gaziantep) *gelmezsin, gelemezsin, dayanamazsın* (Aksoy, 1945: 155, Gaziantep)...

		Adana	Osmaniye	Hatay	K. Maraş	G. Antep	Kilis
T E K L İ K	1. Kişi	-mAm	-mAm	-mAm	-mAm	-mAm	-mAm
	2. Kişi	1. -mAñ 2. -mAzsInj	1. -mAñ 2. -mAzsInj	1. -mAñ 2. -mAzsInj	1. -mAñ 2. -mAzsInj	1. -mAñ 2. -mAzsInj	1. -mAñ 2. -mAzsInj
	3. Kişi	1. -mAz 2. -mAs	1. -mAz 2. -mAs	1. -mAz 2. -mAs	1. -mAz 2. -mAs	1. -mAz 2. -mAs	1. -mAz 2. -mAs
Ç O K L U K	1. Kişi	-mAK	-mAK	-mAK	-mAK	1. -mAzIK 2. -mAK	-mAzIK
	2. Kişi	1. mAñIz 2. -mAzsInjIz	1. mAñIz 2. -mAzsInjIz	1. mAñIz 2. -mAzsInjIz	1. mAssI:z 2. -mAzsInjIz	1. mAzsI:z 2. -mAzsInjIz	1. mAzsI:z 2. -mAzsInjIz
	3. Kişi	-mAzlAr	-mAzlAr	-mAzlAr	-mAzlAr	-mAzlAr	-mAzlAr

Tablo 2. Güney Ağızlarında Olumsuz Geniş Zaman Ekleri

Teklik 3. Kişi:

Araştırma bölgesinde, olumsuz geniş zamanın teklik üçüncü kişisinde, Standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi {-mAz} eki kullanılır, ancak yer yer ek sonunda /z/ > /s/ veya /z/ > /z/ değişmesi görülür: *sesin de duyulmaz.* (Yıldırım, 1999: 368, Adana); *üçü bir evde olursa bu ev aşıq görmez.* (Yıldırım, 1999: 501, Adana); *bu insan pisliğinnen uğraşmaz, bunda da var bir hikmet.* (Yıldırım, 1999: 638, Adana); *hé:ç ilgilendirmez neriye gittiim seni.* (Yıldırım, 1999: 525, Osmaniye) *altıpatları elin alır [...] patlamas.* (Yıldırım, 1999: 525, Adana) *içimden hiç ateşi gétmes.* (Yıldırım, 1999:

525, Adana); *gızına da acımaz, vèrdigi yére de acımaz*. (Gül, 1999: 173, Gaziantep), *Élbo:lu benim elime su gıyamas* (Caferoğlu, 1945: 134, Kahramanmaraş), *Ataşım yanar da tütünüm çığmaz* (Caferoğlu, 1945: 138, Kahramanmaraş)...

Çokluk 1. Kişi:

Güney ağızlarında, olumsuz geniş zamanın çokluk birinci kişisinde, Standart Türkiye Türkçesinden farklı olarak, {-K}, {-G} ve {-x} kişi eki kullanılır. Bu kişi ekleri, çoğunlukla, olumsuzluk eki {-mA} üzerine doğrudan gelir⁸: *seni burada bésliyecek fağat yéryüzüne çığaramaq* (Yıldırım, 1999: 314, Adana); *biz gurudamaq deñiziñ nemeltisinden*. (Yıldırım, 1999: 575, Adana); *hemi de görsek gene diyemek bebá: démiş* (Yıldırım, 1999: 647, Osmaniye); *bö:n a:şam oldu Maraşa ulaşamaq* (Caferoğlu, 1945: 135, Kahramanmaraş); *budam bilmeg, sürüm bilmeg eléc bilmeg*. (Gül, 1999: 169, Gaziantep), *gelmek, oturmak* (Aksoy, 1845: 155, Gaziantep)...

Gaziantep ve Kilis ağızlarında, olumsuz geniş zamanın çokluk birinci kişilerinde, kişi ekinin, {-mAz} olumsuz geniş zaman eki üzerine gelmesine de sıkça rastlanır. Bu durumda ek {-mAzIK}, {-mazıx} olur⁹: *bayrag gırmızı:ːsa biz eve gelirik. Garéysa biz eve gelmezik*. (Caferoğlu, 1945: 202, Gaziantep), *uşaxlar yox vérmezik dédi*. (Caferoğlu, 1945: 209, Gaziantep), *Biz padişah topağına varmyınçiq biz bu zalımın elinden gurtulamazıq*. (Caferoğlu, 1945: 202, 204, 209, 231 Gaziantep), *gétmezig, géymezig* (Gül, 1999: 171, Gaziantep), *dayanamazık, gelmezik* (Aksoy, 1945: 154, Gaziantep); *o gadersini bilmezig* (Gül, 1993: 21, Kilis) *itler var biz gidemezig* (Caferoğlu, 1945: 185, Kilis)...

Çokluk 2. Kişi:

Güney ağızlarında olumsuz geniş zamanın çokluk ikinci kişisinde, genel olarak, Standart Türkiye Türkçesindeki gibi zamir kökenli kişi ekleri kullanılır. Kişi eki, {-mAz} olumsuz geniş zaman eki üzerine gelir. Kişi ekinde çeşitli ses olaylarının gerçekleşmesinin yanı sıra, -zs- > -ss-

⁸ Bu yapıya bazı batı ağızlarında yer yer rastlanır: Kayseri (Caferoğlu, 1995: 67), Sivas (Caferoğlu, 1994: 21, 43,), Tokat (Caferoğlu, 1994: 154, 209), Kırşehir (Günşen, 2000: 135); Yozgat, Nevşehir, Kırıkkale (Caferoğlu, 1995: 213). Bu bölgeler ile Çukurova ve Kahramanmaraş bölgelerinin diyalektolojik yakınlıkları için bkz. Yıldırım 2002, Yıldırım 2004.

⁹ Bu yapı, Gaziantep ve Kilis ağızlarından başka, doğu ağızlarının büyük bölümüyle (Karahana, 1996: 74) Kırşehir (Günşen, 2000: 135) ve Nevşehir (Korkmaz, 1977: 136) ağızlarında karşımıza çıkmaktadır.

benzeşmesi de meydana gelir: *siz burada asgerlik yapmassınız, çaçaңыз, dédi* (Yıldırım, 1999: 502, Adana); *gelmessi:z* (Kılıç, 2001: 55, Kahramanmaraş); *ikiñiz de géri ğalmassız* (Caferoğlu, 1945: 160, Kahramanmaraş); *niye bıraxmazsınız dédi* (Caferoğlu, 1945: 160, Gaziantep); *buraya çağırırısın tavlá oynarsınız gendinnen* (Caferoğlu, 1945: 160, Gaziantep),...

Olumsuz geniş zamanın çokluk ikinci kişi çekimi, Adana ağızlarında çoğunlukla, Gaziantep ağızlarında çok seyrek olarak, iyelik kökenli kişi eki {-ñIz} ile yapılır. Bu ek, olumsuzluk eki {-mA} üzerine doğrudan gelir: *yox gidemeñiz, yassax ora.* (Yıldırım, 1999: 443, Adana); *kivra bilir de siz bilmeñiz.* (Yıldırım, 1999: 443, Adana); *o dağa ğaşşag kesmiye gétmiş, siz bilmeñiz ğaşşa:* (Gül, 1999: 201, Gaziantep)...

Çokluk 3. Kişi:

{-mAz}olumsuz geniş zaman eki üzerine çokluk üçüncü kişi eki {-lAr} getirilerek yapılır. Araştırma bölgesinde Standart Türkiye Türkçesinden farklı bir kullanıma rastlanmamıştır: *sen bir pa:dişah ğızısın seni baña vérmezler.* (Yıldırım, 1999: 470, Adana); *çocuqlar bilmezler.* (Yıldırım, 1999: 539, Adana); *benim dayım démiş ki heç maraqlanmazlar démiş.* (Yıldırım, 1999: 687, Osmaniye); *téslim bayrağı açarsanız, dédi, bi şeyler yapmazlar.* (Yıldırım, 1999: 661, Osmaniye); *L'ehmecunu bizim köyler ğabil étmezler.* (Gül, 1999: 114, Gaziantep); *gelmezler* (Kılıç, 2001: 55, Kahramanmaraş)...

Geniş Zamanın Olumsuz Soru Şekli

Güney ağızlarında, geniş zamanın olumsuz soru şekli, kullanılan kişi ekleri, olumsuz geniş zaman gösteren morfemin yapısı ve morfemlerin dizilişi bakımından, yer yer Standart Türkçeden farklılık gösterir.

Teklik 1. Kişi:

Güney ağızlarında, geniş zaman teklik birinci kişi olumsuz sorularında morphem dizilişi “fiil tabanı - olumsuz geniş zaman eki {-mA} - kişi eki {-m} -soru eki {mI}” şeklindedir: *düşer ölüirse, [...]ağlamam mı?* (Yıldırım, 1999: 419, Adana); *sen pa:dişeh isdemissin ben vérmem mi* (Yıldırım, 1999: 510, Adana); *górdüm ya, görmem mi?* (Yıldırım, 1999: 531, Adana); *yén mi yémeñ mi bá:* (Kılıç, 2001: 125, Kahramanmaraş)...

Morfem dizilişi bakımından Standart Türkçe ile aynı olduğu halde, geniş zamanın olumsuzluğunu gösteren morfemin {-mAz} yerine {-mA} olmasıyla ondan farklılaşan kullanılışlara bölgede az da olsa rastlanır: *varıncaız déme miyim* (Yıldırım, 1999: 226, Osmaniye). {-mAz mIyIm} biçimi araştırma alanına giren ağızlarda yer yer kullanılmakla birlikte, bu çalışmada kullanılan metinlerde söz konusu biçimin örneğine rastlanmamıştır.

Teklik 2. Kişi:

Diziliş çoğunlukla, teklik birinci kişideki gibidir: “fiil tabanı + {-mA} + {-n} + soru eki {mI}” *ben anasiyim, sen nenesi olsañ ağlamañ mı?* (Yıldırım, 1999: 419, Adana); *tabi, torunnın ilgilenmeñ mi se:meñ mi?* (Yıldırım, 1999: 572, Adana); *gêç gelecek, mèraz étmeñ diye haber vérmeñ mi?* (Yıldırım, 1999: 588, Adana); *bu gızı bana vérmeñ mi mi* (Caferoğlu, 1945: 194, Gaziantep), *Sen benimsiñ ben seniñim demeñ mi* (Caferoğlu, 1945: 227 Gaziantep), *gelmeñ mi* (Aksoy, 1945: 155, Gaziantep)...

Morfemlerin Standart Türkçedeki gibi “fiil + {-mAz} + {mI} + {-sIn}” şeklinde dizildiği örneklere de yer yer rastlanır: *Uyan Saqıp uyan uyanmaz mısıñ/ Al kızıl sancağa sarılmaz mısıñ* (Caferoğlu, 1945: 193, Kilis), *Sebex oldum gaxmaz mısıñ/ Gül yüzüme baxmaz mısıñ/ Sen Allahdan gorxmaz mısıñ* (Caferoğlu, 1945: 201, Gaziantep)...

Geniş zamanın olumsuzluğunu gösteren morfemin teklik ikinci kişide {-mA} olduğu örneklere bölgede az da olsa rastlanır: *gelme misin* (Aksoy, 1945: 155, Gaziantep).

Teklik 3. Kişi:

Güney ağızlarında, teklik üçüncü kişi olumsuz geniş zaman soruları çoğunlukla fiil + {-mAz} + {mI} şeklinde oluşturulur: *ilk isdiyene véreceğidıq amma ayı gibi, vérilir mi vérilmez mi* (Yıldırım, 1999: 395, Adana); *şu toneliñ gapısını bulamaz mı* (Yıldırım, 1999: 704, Osmaniye); *dırıra yénmez mi baba?* (Yıldırım, 1999: 656, Osmaniye); *gelmez mi?* (Aksoy, 1945: 155, Gaziantep) *Gasafet serimden qağmaz mı* (Aksoy, 1945: 143, Kahramanmaraş)...

Geniş zamanın olumsuzluğunu gösteren morfemin teklik üçüncü kişide {-mA} olduğu örneklere, bölgede az da olsa rastlanır: *hösüyün dayıñ dıqmadı buruya. ğardaş ğardaşı dıqma mı?* (Yıldırım, 1999: 645, Osmaniye) *su aqdı: yére aqma mı [...] bir daha yüz yüze baqma mı* (Caferoğlu, 1945: 144, Kahramanmaraş), *gelme mi?* (Aksoy, 1945: 155, Gaziantep)...

Çokluk 1. Kişi:

Gaziantep ağızında iki biçimine rastlanmaktadır: *gelme miyk, gelmez miyk* (Aksoy, 1945: 155, Gaziantep). Diğer ağızlara ait metinlerde geniş zamanın çokluk birinci kişisine ait olumsuz soru şekillerine rastlanmamıştır. Ancak, yaptığımız soruşturmalar ve gözlemlerimize göre, Adana ve Osmaniye ağızlarında *gétmek mi, görmek mi, démek mi* gibi, dizilişi “fiil - olumsuz geniş zaman eki {-mA} - kişi eki {-K} -soru eki {mI} olan örneklerin

varlığından söz etmek mümkündür. Aynı ağız bölgelerinde *gétmez miyik*, *bilme miyik* gibi kullanışlara da rastlanır.

Çokluk 2. Kişi:

Güney ağızlarında, olumsuz geniş zamanın sorusu, çokluk ikinci kişilerde genel olarak, “fiil + {-mAz} + {mI} + {-sİnIz}” şeklinde karşımıza çıkar: *éy emmı:zı musa:fır almaz mısınız, teñri musa:fırı* (Yıldırım, 1999: 226, Adana), *gelmez misinüz* (Aksoy, 1945: 155); *bacım, qaribim, beni bi gécelik mısafır almaz mısınız* (Caferoğlu, 1945: 197, Gaziantep)...

Gaziantep ağızında, kişi ekinde meydana gelen ses olayları neticesinde ortaya çıkan *gelme misé:z* (Aksoy, 1945: 155) gibi örneklerle, olumsuz geniş zamanı gösteren morfemin {-mA} olduğu *gelme misinüz*, *gelme misé:z* (Aksoy, 1945: 155) türünden yapılara da rastlanmaktadır.

		Adana	Osmaniye	Hatay	K. Maraş	G. Antep	Kilis
TEKİLİK	1. Kişi	1.-mAm mI 2.-mAz mlyIm 3. -mA mlyIm	1.-mAm mI 2.-mAz mlyIm	1.-mAm mI 2. -mAz mlyIm	1.-mAm mI 2. -mAz mlyIm	1.-mAm mI 2. -mAz mlyIm	1.-mAm mI 2. -mAz mlyIm
	2. Kişi	1. -mAñ mI 2.-mAz mIsIñ	1. -mAñ mI 2.-mAz mIsIñ	1. -mAñ mI 2.-mAz mIsIñ	1. -mAñ mI 2.-mAz mIsIñ	1. -mAñ mI 2.-mAz mIsIñ	1. -mAñ mI 2.-mAz mIsIñ
	3. Kişi	1. -mAz mı 2. -mA mı	1. -mAz mı 2. -mA mı	1. -mAz mı 2. -mA mı	1. -mAz mı 2. -mA mı	1. -mAz mı 2. -mA mı	1. -mAz mı 2. -mA mı
ÇOKLUK	1. Kişi	1. -mAK mI 2. -mAz mlyIK 3. -mA mlyIK	1. -mAK mI 2. -mAz mlyIK 3. -mA mlyIK	1. -mAK mI 2. -mAz mlyIK 3. -mA mlyIK	1. -mAK mI 2. -mAz mlyIK	1. -mAK mI 2. -mAz mlyIK 3. -mA mlyIK	1. -mAK mI 2. -mAz mlyIK
	2. Kişi	1. -mAñlz mI 2.-mAz mIsIñlz	1. -mAñlz mI 2.-mAz mIsIñlz	1. -mAñlz mI 2.-mAz mIsIñlz	1. -mAssl:z mI 2.-mAz mIsIñlz	1. -mAzsl:z mI 2.-mAz mIsIñlz	1. -mAzsl:z mI 2.-mAz mIsIñlz
	3. Kişi	-mAzlAr mI	-mAzlAr mI	-mAzlAr mI	-mAzlAr mI	-mAzlAr mI	-mAzlAr mI

Tablo 3. Güney Ağızlarında Olumsuz Geniş Zamanın Soru Biçimi

Çokluk 3. Kişi:

Araştırma bölgesinde, çokluk üçüncü kişilerde Standart Türkçeye göre herhangi bir değişiklik gözlenmemiştir: *gelmezler mi* (Aksoy, 1945: 155, Gaziantep)

Sonuç

Adana, Osmaniye, Hatay, Kahramanmaraş, Gaziantep ve Kilis ağızlarında, genel olarak, Standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi, geniş zaman eki {- (I)r} ve {-Ar}, olumsuz geniş zaman eki {-mAz}'dir. Bununla birlikte, gerek kullanılan kişi ekleri gerekse meydana gelen ses olayları nedeniyle geniş zaman çekimlerinde Standart Türkçe ve diğer Anadolu ağızlarından oldukça farklı yapılar da meydana gelir. Olumlu geniş zamanın teklik birinci ve

üçüncü kişileri genel olarak Standart Türkçeyle paralellik gösterirken, teklik ve çokluk ikinci kişilerde iyelik kökenli kişi ekinin kullanılması; bu ekin ünlüyle biten fiillere doğrudan doğruya (atañ, ğoñ, ğaçañız vb.), ünsüzle biten fiillerde ise -[A] veya -[I] ek parçaları üzerine (sıxañ, geliñ, geliñiz, yapañız vb.) gelmesi ve kişi ekinin art damaklı /ŋ/ bulundurması bakımından standarttan farklılaşır. Çokluk birinci kişi ekinin {-I⁴K}, {-I⁴G}, {-ix}/{-ux} olması; çokluk üçüncü kişilerde, ekin gerileyici benzeşmeyle {- (I⁴)llAr}/{-AllAr} biçimine girmesi de bölge ağızlarının karakteristiğidir. Araştırma bölgesinde geniş zamanın olumlu soru şekli, teklik ve çokluk birinci kişilerde soru ekinin sonda bulunması (biliñ mi, biliñiz mi vb.) bakımından Standart Türkiye Türkçesinden farklıdır.

Geniş zamanın olumsuzluğu; teklik ve çokluk ikinci kişilerde iyelik kökenli kişi eklerinin kullanılması, bu eklerin olumsuzluk eki {-mA} üzerine doğrudan doğruya gelmesi (*tanımañ, ğorqmañ, ölmeñ, ekemeñ, gidemeñiz, bilmeñiz* vb.), çokluk birinci kişinin Gaziantep ve Kilis ağızlarında {-mAzIK} şeklinde bulunması bakımından Standart Türkçeden önemli ölçüde farklıdır. Güney ağızlarında, geniş zamanın olumsuz soru şekli; kullanılan kişi ekleri, olumsuz geniş zaman gösteren morfemin yapısı ve morfemlerin dizilişi bakımından, yer yer Standart Türkçeden farklılık gösterir.

Bu yazıda, geniş zaman ekinin bir bölgedeki durumu yapısal olarak incelenmiştir. Söz konusu ekin başka bölgelerdeki şekillerinin ele alınmasının ve bu şekillerin coğrafi dağılımlarının tespit edilmesinin Türkçenin ağız atlasının oluşumuna önemli katkılar sağlayacağı düşüncesindeyiz. Özellikle olumsuz geniş zaman şekillerinin dağılımıyla ilgili araştırmalar ilgi çekici sonuçlar ortaya koyacaktır. Kanaatimizce, şimdiki zaman ekinin kullanılmadığı, bu işlevi tümüyle geniş zaman ekinin üstlendiği bölgelerin tespiti de ağızbilimi araştırmaları açısından son derece önemli bir araştırma konusudur.

KAYNAKLAR

- Adamović, Milan (1985), *Konjugationsgeschichte der Türkischen Sprache*, Leiden: E.J. Brill.
- Aksoy, Ömer Asım (1945), *Gaziantep Ağzı I*, İstanbul: Horoz Matbaası.
- Boeschoten, Hendrik (1991), "Aspect of Language Variation," *Turkish Linguistics Today* (Edts. Boeschoten, Hendrik and Ludo Verhoeven), Leiden-New York-Köbenhavn-Köln: E.J. Brill, ss.150-176.

- Caferoğlu, Ahmet (1942), *Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar, Kars, Erzurum, Çoruh İlbaşlıkları Ağızları*, İstanbul: TDK yayın no.62.
- Caferoğlu, Ahmet (1943), *Anadolu Ağızlarından Toplamalar*, İstanbul: TDK.
- Caferoğlu, Ahmet (1944), *Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar*, İstanbul: TDK.
- Caferoğlu, Ahmet (1945), *Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar (Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilâyetleri Ağızları)*, İstanbul: TDK yayın no. 107.
- Caferoğlu, Ahmet (1946), *Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar (Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Yöresi Ağızları)* İstanbul: TDK yayın no.116.
- Caferoğlu, Ahmet (1959), “Die Anatolischen und Rumelischen Dialekte” *Philologie Turcicae Fundamenta*, Wiesbaden, 239-260.
- Caferoğlu, Ahmet (1994), *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I (Oyunlar, Tekerlemeler, Yanıltmaçlar ve Oyun İstilahları, Konya, Isparta, Burdur, Kayseri, Çorum, Niğde Vilâyetleri Ağızları) (2. Baskı)*, Ankara: AKDTYK-TDK yayın no. 587.
- Caferoğlu, Ahmet (1995), *Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler (Niğde, Kayseri, Kırşehir, Yozgat, Ankara Vilâyetleri ile Afşar, Saçıkarcılı ve Karakoyunlu Uruklarının Ağızları) (2. Baskı)* Ankara: AKDTYK-TDK yayın no.585.
- Deny, Jean (1941a), *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, (Çev. Ali Ulvi Elöve), İstanbul: Maarif Matbaası.
- Ercilasun, Ahmet Bican (1984), “Geniş Zaman Ekine Dair Bazı Düşünceler,” *Türk Kültürü Araştırmaları, Prof.Dr. Faruk K.Timurtaş'ın Anısına Armağan*, XVII-XXI/1-2, 1979-1983.
- Ergin, Muharrem (1984), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Boğaziçi.
- Gencan, Tahir Nejat (1974), “Geniş zaman kipi,” *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.268, ss.325-331.
- Gül, Rıza (1993), *Kilis Merkez ve Köyleri Ağızları*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Gül, Rıza (1999), *Gaziantep Barakları Ağzı*, Yayımlanmamış doktora tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Gülseren, Cemil (2000), *Malatya İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler)*, Ankara: TDK, yayın no. 737.
- Günşen, Ahmet (2000) *Kırşehir ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Ankara: TDK, yayın no.745.

- Haşimi, Ahmet (2001), *Hassa Ağzı İncelemesi (İnceleme - Metinler - Sözlük)*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Karahan, Leylâ (1996), *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Ankara: TDK, yayın no. 630.
- Kılıç, Ayşen (1991), *Avşar Ağzları (İnceleme- Metinler Sözlük)*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Kılıç, Mine (2001), *Kahramanmaraş Merkez Ağzı*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Korkmaz, Zeynep (1971), *Anadolu Ağızlarının Etnik Yapıyla İlişkisi Sorunu, TDAY-Belleten 1971*, 21-32.
- Korkmaz, Zeynep (1977a), *Nevşehir ve Yöresi Ağızları, 1. Cilt, Ses Bilgisi (Phonétique)* (2. Baskı), Ankara: A.Ü. DTCF yayın no.142.
- Korkmaz, Zeynep (1994), *Güney-Batı Anadolu Ağızları, Ses Bilgisi (Fonetik)* (2. Baskı), Ankara: AKDTYK-TDK yayın no.583.
- Korkmaz, Zeynep (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: AKDTYK-TDK yayın no.827.
- Özçelik, Sadettin (2001), *Urfa Merkez Ağzı (İnceleme, Metinler, Sözlük)*, Ankara: AKDTYK-TDK yayın no.666.
- Özçelik, Sadettin (2001), “Türkçede geniş zaman ekine dair bazı tespitler,” *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.598, ss.410-412.
- Räsänen, Martti (1933), “Türkische Spachproben aus Mittel-Anatolien I, Sivas Vil.,” *Studia Orientalia V/2*, 1-151.
- Räsänen, Martti (1935), “Türkische Spachproben aus Mittel-Anatolien II, Jozgat Vil.,” *Studia Orientalia VI/2*, 1-106.
- Yıldırım, Faruk (1999), *Çukurova Ağızları-Adana ve Osmaniye İlleri-*, Yayınlanmamış doktora tezi, 2 cilt, Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Yıldırım, Faruk (2002), “Türkiye Türkçesinin Ağızları ve Etnik Yapı: Çukurova Ağızları Örneği,” *Türkbilig*, 2002/4, 136-153.
- Yıldırım, Faruk (2004), “-(y)Işın Eki Üzerine,” *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı*’na (Ankara, 20-26 Eylül 2004) sunulan bildiri.